

Irak Türkmenlerinde Hikâye Anlatma Geleneği ve Köroğlu Anlatmaları¹

Dr. Necdet Yaşar BAYATLI*

Özet

Türk destan geleneği içinde önemli bir yeri olan ve Türk dünyasının birçok yerinde uzun asırlardan beri yaşayan Köroğlu Destanı, Türk kültürünün günümüze kadar muhafaza edilmesi açısından abidevî bir eser sayılır. Bu araştırmada günümüzde Irak Türkmenleri arasında artık varlığı sadece yaşlıların, büyüklerin hafızasında kalan hikâye anlatma geleneği ele alınmış, Köroğlu hikâyesinden (destanından) tespit edilen bazı dörtlükler aktarılmış, Irak Türkmenlerinin yaşadıkları yerleşim birimlerinden biri olan Diyale-Hanekin ilçesinde tespit edilen ve Köroğlu hikâyesinin ilk kolunu (Köroğlu Zuhuru) andıran bir masalın metni verilmiş, epizot sırasını ve motiflerini tespit edilerek incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Irak Türkmenleri, Köroğlu Destanı, Masal, Halk Hikâyesi

Abstract

Koroglu Epos, which has an important place in the tradational Turkish Epos and lives in the Turkish Cultural World for a long years, is to be respected as a memorial literary work and it conserves Turkish Culture from past to present. In this study, the tradational storytelling, that is only remembered and said verbally by elderly Iraqi Turkmens, has been put the matter in hand. Some of the verses from the Koroglu Epos were conserved and presented. One of the variant from Koroglu Epos, which resembles first variant of Koroglu Tale (Köroğlu Zuhuru) is staded in the allocation units, where the Iragi Turkmens lived, called (Diyale-Hanekin district) and this Koroglu Epos is determined its epizod line and its motives.

Key Words, Iraq Turkmens, The Köroğlu Epic, Tale, Folk Tales,

Giriş

Her milletin kendine özgü tarihî ve sosyo-kültürel değerleri vardır. Bir milleti başkalarından farklı kılan da bu değerleridir. Dünyanın köklü ve büyük milletlerinden biri olan Türkler, tarihî ve sosyo-kültürel değerlerini, örf-âdetlerini, gelenek-göreneklerini ve edebiyatlarını dünden bugüne büyük bir titizlikle taşımışlardır.

Türkmen denince öncelikli olarak Türkmenistan'da yaşayan Türkler akla gelmektedir. Oysa Irak'taki Türkmenler yaklaşık 2 ile 2,5 milyona varan nüfusu ile bugün Irak nüfusunun önemli bir parçasıdır. Irak'ta ve Anadolu'nun diğer bölgelerinde

¹ Bu yazı 17-18 Ekim 2009 tarihleri arasında Bolu'da düzenlenen **I.Uluslararası Köroğlu, Bolu Tarih ve Kültürü Sempozyumu'nda** bir bildiri olarak sunulmuştur.

* (Najdat Yashar MURAD) Türkolog, Halkbilimci. najdatmurad@gmail.com

yaşayan Türkler, farklı coğrafyalarda yaşamalarına rağmen birçok ortak değere sahip olup aynı kültürel kaynaklardan beslenen insanlardır.

Irak Türkmenlerinin halk edebiyatı hakkında birkaç sınırlı çalışma dışında maalesef yeteri kadar bilimsel araştırma yapılmamıştır. Hâlbuki bu bölgede yaşayan Türkmenler, genel olarak Türk halk (millî) kültürü ve özel olarak da Türk halk edebiyatı açısından oldukça zengin bir Türk topluluğudur. Bölgede yaşayan Türkmenler arasında Türk halk edebiyatının bütün ürünlerine ninninden (leyle) ağıta (Sazlamağ), hoyrattan maniye, halk hikâyesinden efsaneye, tekerlemeden (Çaşırtmaca) bilmeceye (Tapmaca) rastlamak mümkündür. Adı geçen türler arasında şüphesiz ki halk hikâyelerinin önemli bir yeri vardır. Bu çalışmada Irak Türkmenleri arasında artık varlığı sadece yaşlıların, büyüklerin hafızasında kalan hikâye anlatma geleneği ele alınmış, Köroğlu hikâyesinden (destanından) tespit edilen bazı dörtlükler aktarılmış, Irak Türkmenlerinin yaşadıkları yerleşim birimlerinden biri Diyale-Hanekin ilçesinde tespit edilen ve Köroğlu hikâyesinin ilk kolunu (Köroğlu Zuhuru kolu) andıran bir masalın metni verilmiş ve incelenmiştir.

Irak Türkmenlerinde Hikâye Anlatma Geleneği

Bölgede eskiden kahvehanelerde matalcı, kısaahan, (qısaahan/qısaxun) adı ile bilinen usta hikâye anlatıcıları tarafından Batal Gazi, Rustum Zal, Anter Bin Şeddad, Şah İsmail, Abu Müslim Buhari'nin Menakıbları, Hazret-i Ali Cenknemeleri, Tepedar, Yusuf Zaliha, Leyla ve Mecnün, Kerem ve Aslı, Ferhat ve Şirin gibi aşk ve kahramanlık hikâye ve destanlarının anlatıldığından söz edilmektedir (Zabıt; 1964:81, Rejioğlu;1970:23-28, Dakuki, 1970:49-60, Bayatlı; 2007:37-39). Ancak bu destan ve hikâyelerin metinleri yazıya geçirilmediği için onlar hakkında kesin bir şey söylemek doğru sayılmaz.

Bölgede eskiden hikâye anlatma geleneği bir sanat olarak telakki edilirdi. Hikâyecinin maksadı, dinleyicilerini sadece eğitmek ve eğlendirmek değil, onların ideal saydıkları insan tiplerine ve özledikleri toplum düzenine özlemlerini dile getirmektir. Hikâyeci uzun bir eğitim süreci ve tecrübe dönemi sonunda hikâyeci olabilirdi. Hikâyeciler konuya, anlatmalara kattıkları özelliklerde yerli üslup çeşitleri vardı. Bunlar sadece usta hikâyecilerde görülen özelliklerdi. Hikâyeciler yerine göre hikâyeyi değiştirir ve hikâyeyi anlatırken yüzlerine çeşitli jest ve mimikler katarlardı (Rejioğlu;1970:23).

Hikâyeler daha çok kahvehaneler ve büyük konaklarda anlatılırdı. Hikâyeci hikâyesini anlatmak için muayyen bir günde kahvehaneye gelir; kahvehanenin ortasında herkesin görebileceği yüksek bir yerde oturur ve hikâyesini anlatmaya başlardı (Rejioğlu;1970:23, Bayatlı;2007:37-39).

Anlatılacak hikâye için bu kahvehaneye kalabalık bir halk kitlesi gelirdi. Bu kahvehanelerde dinleyiciler ikişer çay içmek zorundaydı; bir çayın parası kahvehane sahibine diğerinin parası da hikâyeciye kalırdı. Büyük konaklarda ise özellikle uzun kış gecelerinde düzenlenen sohbetlerde yiyecek ve içecekler konak sahibi tarafından temin edilirdi. Bununla birlikte hikâyenin sonunda dinleyiciler tarafından hikâyeciye bağışlar, bahşişler verilirdi (Rejioğlu;1970:23). Bölgede hikâyecilik geleneği bu şekilde Birinci Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir.

Bu hikâyeci ve âşıklardan en meşhurları Kerkük'te Âşık Abbas, (Terzibaşı;1980:59) Kör Abiş, Şişçi Mehmet, Beşir'de Halil Ahmet, Ali Hinnik, Tisin'de Reşit Ahmet Efendi; Tuzhurmatı'da Ali Yoğd; Kifri'de Halil Münevver, Molla Mustafa, Dede Kanber, Çil Ahmet, Çolak Veli vd. sayılabilir (Rejioğlu;1970:23, Dakuki;1970:171).

Bölgede anlatılan bu destan ve halk hikâyeleri arasında unutulmaktan ve yok olmaktan kurtulan sadece Arzı Qamber hikâyesi olmuştur. Arzı Qamber hikâyesi çok sevildiği için masal kategorisine girmiş ve usta masalcı kadınlar tarafından da anlatılmıştır (bk. Bayatlı; 2009:122-139).

Türk dünyasının en önemli hikâyelerinden (destanlarından) biri sayılan Köroğlu bölgede anlatıldığından söz edilse de yazıya geçirilen sadece birkaç dörtlük vardır. Bunlar şunlardır:

- * Men bir Kör oğlıyam dağlar gezerem
Dağ sultanı, yelden quvvet sezerem
Zalımların başlarını ezerem
Ecele yap usta benim sazımı
- * Duşman geldi tabır tabır düzüldü
Allımıza qara yazı yazıldı
Tifek icat oldu merdlik bozuldu
Egri qilinc qında parslanmalıdı
- * Biz şehirleri vurmadıx
Hem kervanları basmadıx
Tek zalımlardan oğraştıx
Haq bele yazmış yazımı
- * Men zalımlar duşmanıyam
Zavallılar aslanıyam
Taqdir beleyse razıyam
Haq bele yazmış yazımı (Dakuki;1970:161-162)

Gazi Üniversitesi Türk Halk Edebiyatı bilim dalında hazırlamış olduğumuz “*Irak Türkmenlerinin Halk İnançları ve Bu İnançlar Etrafında Oluşan Halk Edebiyatı Unsurlarının İncelenmesi*” konulu çalışma sırasında Köroğlu destanını andıran bir halk masalını derleme fırsatı bulduk. Masalda işini ustalıkla yapan bir neccarın (marangoz) gözü haksız yere zalim bir padişah tarafından çıkartılır. Marangozun oğlu büyüyünce babasının ve diğer insanların intikamını alır ve padişahın gözünü çıkarır. Masal, Irak Türkmenlerinin yaşadıkları yerleşim birimlerinden biri olan Hanekin (daha detaylı bilgiler için bk. Bayatlı;2009:42-43) ilçesinden derlenmiştir. Masalı anlatan Fevzi Kadir Ümran (yaş:69) isimli kaynak kişimiz masala ad koymamıştı. “İstersev adını Koroğlu qoyağ” (*İstersen adını Köroğlu koyalım*) şeklinde bir açıklamada bulunmuştu.² Nitekim masalın sonunda kahramanın ağzından söylenen dörtlük, masalın Köroğlu hikâyesinin masallaştırılmış şekli olduğunu bize göstermektedir. Masalın tam metnini vermeden önce epizot sırasını vermekte fayda görüyoruz.

Masalın Epizot Sırası

1. Amcasının kızıyla evlenen ve biri erkek diğeri kız olmak üzere iki çocuk sahibi olan bir marangoz geçimini titizlik ve büyük bir ustalıkla yaptığı işi sayesinde temin etmektedir.

² Araştırmada Arapça (خ) harfi için (x), (ق) harfi için (q) kullanılmıştır.

2. Zalim padişahın sağ veziri, bir gün çarşıda gezerken bu marangozun ustalıklı yaptığı koltuk ve sandalyelere dikkat eder. Padişahın kızıyla evlenen oğluna hediye etmek üzere marangozdan güzel bir koltuk takımı yapmasını ister.

3. Vezirin isteğini yerine getirmek için on gün süre isteyen marangoz, çok güzel bir koltuk takımı yapar. On gün sonra marangozun dükkânına gelen vezir, takımı çok beğenir ve ona 100 lira verir.

4. 100 lirayı alan marangoz, evine büyük bir sevinçle döner, başından geçenleri karısına anlatır, ona bir miktar para verir ve hem çocuklarına hem de kendine istediği kadar eşya almasını söyler.

5. Çarşıya giden marangozun karısı, hem kız çocuğuna hem de kendine eşya alır. Ancak Ahmet isimli erkek çocuğu çarşıda gördüğü tayı ister. Ahmet'in istediği tayı annesi almaz. Ahmet öğlen saatlerinde eve dönen babasına söyler ve bunun üzerine babası ona istediği tayı alır.

6. Ahmet istediği tayı elde edince çok mutlu olur ve zamanının büyük bir kısmını onunla geçirmeye başlar.

7. Bir süre sonra kızını ziyaret etmeye giden padişah, marangozun yaptığı koltuk takımını görür, çok beğenir ve kimin tarafından yapıldığını sorunca vezir ona tanıdığı marangozdan bahseder. Padişahın isteği üzere vezir, marangoza saraya gelmesi için haber gönderir.

8. Marangoz saraya gelince padişah ona "bana vezir için yaptığın koltuk takımından daha güzel bir koltuk takımı yap" der ve 10 gün süre verir. Marangoz padişahın bu isteğine karşı "başım üstüne gözüm üstüne" deyince padişah "Bana ne senin başın ve gözünden, sen on gün sonra bana takımımı yapmazsan o zaman ben senin o gözlerini çıkartacağım." der.

9. Padişahın bu sözlerine çok üzülen marangoz hemen dükkânına gider ve tam işe başlayacakken oğlu Ahmet gelir, kız kardeşi Fatma'nın çok hastalandığı söyler ve eve gelmesini ister.

10. Eve çarçabuk dönen marangoz, kızının ateşinin çok yüksek olduğunu görür ve onu hemen hekime götürür. Hekim çocuğunun ilacını sadece Bağdat'ta bulunabileceğini ve acilen gidip almasını söyleyince marangoz Bağdat'a yola çıkar.

11. Dört günlük yolculuktan sonra Bağdat'a varan marangoz hekimin dediği ilacı alır ve Hanekin'e yine dört gün bir yolculuk yapar.

12. Hanekin'e dönen marangoz, ilacı kızına verir ve ertesi gün dükkânına giderken padişahın koltuğunu ve kendisine verilen 10 günlük sürenin sona erdiğini hatırlar.

13. İkinci namazından sonra padişah marangozu getirmek üzere korumalarını gönderir.

14. Padişahın huzuruna çıkan marangoz, koltuğu bitiremediğini söyleyip başından geçenleri ona anlatmasına rağmen padişah kızar ve gözlerine mil çektirerek cezalandırır.

15. Gözleri kör edilen marangoz evine döner ve başından geçenleri karısına anlatır. Bu duruma çok üzülen marangozun karısı, eşinin dükkânını satar, parasıyla bir sürü koyun alır ve bundan sonra ailenin geçimini bu koyunların sütünü satarak sağlamaya başlar.

16. Genç bir delikanlı olan Ahmet'in babası gibi memlekette çok sevilen bir insandır. Kimseye zararı olmayan Ahmet'in dört beş yakın arkadaşı vardır.

17. Yıllar öncesi marangozun gözlerini çıkararak zalim padişah, memleketteki insanlara çok baskı ve zulüm yapmaya devam eder ve sonunda Ahmet'in en yakın arkadaşlarından Mehmet'in 18 yaşındaki kız kardeşiyle zorla evlenmek ister.

18. Bu durumdan haberdar olan Ahmet önce babasıyla dertleşir daha sonra atıyla dertleşir. At dile gelir ve zalim padişahı kurtulmaları için bir plan kurar.

19. Atın kurduğu plan üzere düğün gününde Mehmet'in kız kardeşini almaya gelen padişahı tuzağa düşüren Ahmet, kim olduğunu anlatır ve kılıcıyla onun gözlerini çıkarır.

20. Bunun üzerine Mehmet kız kardeşini Ahmet ile evlendirir, halk Ahmet'i padişahlığa seçer ve ona Köroğlu adını verir.

Masalın Motifleri

Masalın motifleri Stith Thhmapson tarafından hazırlanan "*Motif Index of Folk-Literature*" isimli motif kataloguna göre tespit edilmiştir. Adı geçen katalogta karşılığı bulunmayan motiflerin yanında (T) harfi koyarak uygun yere yerleştirilmeye çalışılmıştır.

A. MİTOLOJİK MOTİFLER

Masalımızda örneğine hiç rastlanmamıştır.

A. 1549 Dinî Merasimler

Ahmet canı sıkılıp babasıyla dertleşmek için onun yanına giderken babasının namaz kıldığını görür.

A. 2493 At ve İnsan Arasında Dostluk

Ahmet aldığı tay ile arkadaş olur ve onunla sürekli olarak zaman geçirir.

B. HAYVANLAR

B211.13. Konuşan At

Ahmet atı ile dertleşince at aniden dile gelir ve onunla bir insan gibi konuşmaya başlar.

B401. Yardımcı At

Memleketi zalim padişahı kurtarmak için Ahmet'in atı yardımcı olur.

B571. Hayvanlar, İnsan İçin İş Yapar

Ahmet'in padişahı intikam almasında at büyük bir rol oynar.

C. YASAK

C700.Çeşitli Yasaklar

At, padişahı kurtulmak için Ahmet'e plan yapmada yardımcı olur. Ve bu planı kimseye anlatmamasını söyler.

C755 Bir İş Muayyen Bir Zamanda Yerine Getirme

At, padişahı kurtulmak için Ahmet'ten Mehmet'in kız kardeşinin düğün gününü beklemesini ister.

D. SİHİR

D420. Sırları Açıklama Yasağı

At, Ahmet'e insan gibi konuştuğuna dair kimseye anlatmamasını söyler.

E.ÖLÜM

E.211. Öldürerek Cezalandırma

Ahmet ve diğer arkadaşları padişahın korumalarından bir kısmını öldürür.

F. TABİATÜSTÜLÜKLER

F531.5.2. İnsan ve Atın Dostluğu

Ahmet, babasının aldığı tay ile dost olur.

F575.1. Güzel Kız

Fatma çok güzel bir kızdır.

F575.2. Yakışıklı Erkek

Ahmet yakışıklı bir çocuktur.

G.DEVLER

Masalımızda örneğine hiç rastlanmamıştır.

H.İMTİHANLAR

H.111. Baştan Geçeni Hikâye Etmek

Ahmet padişahın gözünü çıkarırken kim olduğunu ona söyler.

Padişahın gözüne mil çekildikten sonra marangoz onun yanına gelir ve kim olduğunu ona hatırlatır.

H.1301. Çok Güzel Kadınları Araştırma

Padişah, sarayının önünden geçen Mehmet'in kız kardeşini araştırır ve onunla zorla evlenmek ister.

J.AKILLILAR VE APTALLAR

J.2498. Merasimlerin Tekrarlanması

Ahmet padişahın gözünü çıkardıktan sonra, Mehmet kız kardeşini onunla evlendirir ve kör edilen padişahın düğünü onlar için yapılır.

K.ALDATMALAR

K.850.Hileli Oyunlar

Padişahı kurtulmak için Ahmet ve arkadaşları bir plan yaparlar.

L.KADERİN TERS DÖNMESİ

L61. Marangoz çok sevdiği küçük kızı Fatma'nın ilacını almak için Bağdat'a gider.

L111.1. Gurbete Gitme ve Başarılı Bir Şekilde Dönme

Marangoz çok hastalanan küçük kızı Fatma'ya ilacı bulmak için Hanekin'den Bağdat'a gider ve onun ilacını bulmayı başarır.

M. GELECEĞİN TAYİNİ

M244. Hayvanlar ve İnsanlar Arasındaki Anlaşma

At, zalim padişahı yıkmak için Ahmet ile anlaşır.

M411. Bedduanın Yerine Getirilmesi

Marangoz ve Ahmet'in padişah için yaptıkları beddualar gerçekleşir.

M430. Şahısların Bedduası

Gözlerine mil çekilen marangoz, zalim padişaha beddua eder.
Ahmet, arkadaşı Ali'yi avutmak için zalim padişaha beddua eder.
Ahmet, arkadaşı Mehmet'i avutmak için zalim padişaha beddua eder.

N. ŞANS VE TALİH**(T)N.95. Hayvanlarla Bahse Girme**

Ahmet çok yakın bir dostu olan atı ile dertleşir ve ona sıkıntısını anlatır.

(T)N.103. Kaderin Değişmezliği

Zalim padişah Mehmet'in kız kardeşiyle zorla evlenmek istese de muradına ermez ve düğün gününde gözlerine mil çekilerek tahtından alınır.

P. CEMİYET**P10. Padişahlar**

Memleketin padişahı çok zalim ve ahlaksız bir padişaktır.

P Prensesler

Padişahın kızı sağ vezirin oğlu ile evlenir.

P223. Baba ve Oğul

Ahmet, ahlak ve terbiye açısından gözlerine mil çekilen marangoz babasına çok benzer.

P.110. Padişahın Veziri

Marangoz, padişahın sağ veziri için çok güzel bir koltuk takımını yapar.

P231. Anne ve Oğul

Ahmet'in annesi, çarşıda Ahmet'in istediği tayı almaz.

P234. Baba ve Kız

Marangoz çok hastalanan kızı Fatma için ilaç almak üzere Bağdat'a gider.

P440. Esnaflar- Meslekler

Marangoz

Çobanlık

Q. MÜKÂFATLAR VE CEZALAR**Q02. İyiler ve Kötüler**

Marangoz memlekette çok sevilen bir adamdır.
Ahmet babası gibi memlekette çok sevilen bir insandır.
Padişah çok zalim ve ahlaksız bir adamdır.

Q 10. Mükâfatlandırma

Mehmet, padişahın gözünü çıkardığı ve kız kardeşini kurtardığı için Ahmet'i ödüllendirir ve kız kardeşini onunla evlendirir.

Memleket insanları, zalim padişahın gözünü çıkardığı ve onu tahtından indirdiği için Ahmet'i ödüllendirir ve onu padişah yaparlar.

Q285. Zalimlik Cezalandırılır.

Padişah çok zalim ve ahlaksız olduğundan Ahmet onun gözünü çıkararak cezalandırır.

R. ESİRLER VE KAÇAKLAR

Masalımızda örneğine hiç rastlanmamıştır

S. TABİATÜSTÜ ZULÜMLER

S.400–499 Zalim İşkenceler

Zalim padişah işkence olsun diye marangozun gözünü çıkarır.

T. EVLİLİK

T10. Âşık Olma

Zalim padişah Mehmet'in kız kardeşine âşık olur ve onunla zorla evlenmek ister.

T 100. Evlilik

Marangoz kendi amcası kızıyla evlenir.

Zalim padişahın kızı sağ vezirin oğluyla evlenir.

Zalim padişah Mehmet'in kız kardeşiyle evlenmek ister.

Ahmet, Mehmet'in kız kardeşiyle evlenir.

T 130 Evlenme Adetleri

Zalim padişah, Mehmet'in kız kardeşini almak için düğün gününde evlerine gider.

T 130 Evlenme Şartları

Mehmet'in kız kardeşi, padişaha şöyle bir şart koşar: eğer benimle evlenmek istersen düğün gününde kendin gelip beni alacaksın.”

T 135 Düğün Merasimi

Zalim Padişah Mehmet'in kız kardeşiyle evlendiğinde bir düğün merasimi tertipler. Düğünde davul zurnalar çalınır.

T 210. Evlilikte Bağlılık

Marangozun karısı, zalim padişah tarafından gözlerine mil çekilen kocasına sadık kalır.

T400. Uygun Olmayan Evlilik

Zalim padişah altmış yaşında olmasına rağmen on sekiz yaşında olan Mehmet'in kız kardeşiyle evlenmek ister.

U. HAYATIN TABİATI

(Hikâyemizde örneğine rastlanmamıştır).

V.DİN

V.50. Dua

Marangoz sürekli oğluna “inşallah Allah hakkımızı bu zalim padişaktan alır” diye dua eder.

(T)V56.Namaz

Marangoz namaz kılarken oğlu Ahmet onun yanına gelir.

W.KARAKTER ÖZELLİKLERİ

W 26. Tahammül/ Sabır

Marangoz, ailesinden tahammül ve sabretmelerini ister.

Ahmet arkadaşı Ali'den tahammül ve sabretmesini ister.

Ahmet arkadaşı Mehmet'ten tahammül ve sabretmesini ister.

W 32. Cesaret

Ahmet çok cesur bir çocuktur.

W 33. Kahramanlık

Ahmet, arkadaşı Mehmet'in kız kardeşinin düğününde büyük kahramanlık gösterir ve zalim padişahı yener.

X. MİZAH

Masalımızda mizahi motifler bulunmamaktadır.

Z. ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLARI

Z.71. Formelistik Sayılar

Marangozun iki çocuğu olur.

Ahmet'in dört beş arkadaşı var

Köroğlu Masalı'nın Metni ³

Bir gun (*gün*) bir neccar (*marangoz*) var idi. Bu neccar işini cox eyyi yapırdı. Yani bir iş yapsaydı o işe eyz (*öz/kendi*) gozı (*gözü*) kimin (*gibi*) baxırdı. Valhası bu neccar eyz emmisi (*amcası*) qızını aldı. Gel zaman get zaman arvad iki canlı oldı ve ekiz (*ikiz*) doğdı. Oğlanın adı Ehmed (*Ahmet*) qızın adı da Fatma qoydılar. Bes

³ Masalın metni Irak Türkmen Türkçesinin ağız özelliğini muhafaza edilerek verilmiştir. Irak Türkmen Türkçesinin göze çarpan en belirgin özelliği şudur. Teklik ve çokluk 2. kişi iyelik eklerinde, teklik ve çokluk 2. kişi zamirlerinin ilgi hâlinde ve bazı fiil kiplerinin teklik ve çokluk 2. kişi çekimlerinde “n”nin “v” ve “y” olarak geçtiği görülmektedir. Bu özelliklerine göre Irak Türkmen ağızlarını “v”li ve “y” li olmak üzere iki gruba ayırılır. “V” grubu, Kerkük ili temsil eder. Ayrıca Erbil, Dakuk (Tavuk), Hanekin, Karahan, Kızlarbat, Mendeli, Şahraban ve Bedre’de yaşayan Türkmenlerin ağızları bu gruba girer. Öreğin; gözün= göziv, senin=seniv, geldiniz=geldiviz, istersen=istersev

“Y” bu grubu temsil eden yöreler ise şunlardır: Kerkük’ün Tisin Mahallesi, Beşir Köyü, Bayat köyleri, Musul ve yöresinde bulunan Türkmen ağızı, Altunköprü, Tazehurmatı, Tuzhurmatı, Kifri, Karatepe ağızı da bu gruba girer. Örneğin; gözün=göziy, senin=seniy, geldiniz=geldiyiz, istedin=istediy

Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun Irak Türkmen Türkçesi’nin başlıca ağız özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Kapalı é mevcuttur. Yè, dè, gèt, vèr vb.
2. Sözcük başında y düşmesi: il=yıl, ilan=yılan, igit=yiğit vb
3. Sözcük başında bazı sözcüklerde görülen d değişmesi: davşan=tavşan, dırnax=tırnak, daş=taş
4. Bazı eklerde ç sesinin korunması: torçu=torcu, yolçu=yıolcu vb.
5. Ünsüz İkizleşmesi: saqqız=sakız, ikki=iki, ottuz=otuz vb.
6. Ünlü ile biten sözcüklerden sonra -(y)ı-(y)i yükleme hali ekinin yerine -nı, ni kullanılması: almanı=elmayı, deveni=deveyi
7. Dönüşlülük zamirinin “kendi” değil, “öz” olması.
8. Zamir menşeli birinci ve ikinci şahıs eklerinin ım/im, sın/sin değil; am, em- san/sen olması: durmuşam, giderem, edecexsen
9. Öğrenilen geçmiş zamanın ikinci ve üçüncü şahıslarında ip zarf fiil ekinin kullanılması: getiripsen=getirmişsin vb.
10. İktidarî birleşik fiilinin olumsuzunda bil- yardımcı fiilinin kullanılması: edebilmem=edemem, bozabilmez=bozamam vb.
11. Bildirme ekinde r’nin düşmesi: hediye=hediyedir vb.
12. -anda, ende zarf fiil ekinin kullanılması: atanda, çekende vb.
13. Sorunun mi eki ile değil vurgu ve tonlama ile ifade edilmesi.
14. Axtar=aramak, tap=bul, bala0yavru, yeke=büyük, harda=nerede gibi Azerî sahasına mahsus sözcüklerin bulunması ben-men, bunu=munu, binmek=bilmek gibi örneklerde ortaya çıkan başta b-m meselesinde Kerkük ağızı çoğunlukla m tarafındadır. Fakat b’li kullanılışlar da az değil. bk Ahmet Bican Ercilasun,, **Türk Dünyası Üzerine İncelemeler**, Ankara, Akçağ Yay. 1997, s.225–226. Ayrıca Habib Hürmüzlü tarafından hazırlanan Kerkük Türkçesi Sözlüğü’ne bakılabilir. Habib Hürmüzlü, **Kerkük Türkçesi Sözlüğü**, Kerkük Vakfı Yay. İstanbul 2003.

(yalnız) bu iki uşağ (çocuk) Allah'tan çox gozeldi (güzel). Neccar efendini herkes sevirdi, itibar gosterirdi (gösterirdi) memlekette. Kimseye zereri (zararı) yox idi. Eyz halında (halinde) bir âdem (adam) idi. Dukkândan (dükkândan) eve, evden dukkana gidirdi. Sağ solı yox idi.

Bir gun bu neccarın yanına patışahın sağ veziri gelli baxar bu çox gozel iskemliler (sandalye), qoltığlar (koltuk) yapırı. Sağ vezir diyiri (der) eyzine “neccar efendi benim oğlim patışahın qızını aldı. Men de olara bir hediye almağ istirem, benimçi bir taxım qoltığ yapkimen bes istirem herkes gorende (görünce) eyzini mat olsun. Başımı patışahın ogında (önünde) üskele ele.” Neccar diyer “başım istine (üstüne) ŝert (şart) olsun men seniv (senin) başıvı (başını) üskele (yüksek) edem (edeyim) bes mene bir mühlet ver.” Sağ vezir diyer “sene (sana) iki hefte (hafta) mühlet”.

Neccar başlar işlemeğe. Di di iki hefteden sora (sonra) sağ vezir gelli baxar neccer bele gozel (güzel) bir qoltığ yapıp herkes heyran (hayran) olı eyzine baxanda. Qoltığta bele gozel neqışler (desenler) var yanım acayıptı. Qoltığın ortasında neccar bir tac (taç) resmini qoyıptı. Sağ vezir diyer “neccar efendi elive sağığ. nanca para verem sene”. Neccar diyer “qoy benim bir hediyem olsun size.” Sağ vezir diyer “yo qabul etmem” tutar 100 lere (lira) veri Ezine. O zaman 100 lere çox çox idi. Neccar çox sevinni döner eve arvadına (karısına) diyer “arvad hal mesele bele oldı. Sağ vezirin oğlı patışahın qızını alıp, men de olarçı (onlar için) bir taxım qoltığ yaptım, sağ vezir çox begendi eyzini, tuttu mene 100 lere verdi. Get uşağlarıçı (çocuklar için) ne istirsev al, seniv gevlivde de varsa al. Hamd olsun Allah mene rızq gonderdi sevintirdi meni men de sizi svintirmeğ istirem.”

Neccarın arvadı uşağlarını bazara (pazar/çarşı) aparı (götürür). Eşya meşya alı eyzleriçi. Ehmed bazarda kuççik (küçük) bir tayı gorer diyer “nene (anne) benimçi (benim için) illa bu tayı al.” Nene diyer “oğlim taya ne edeğ biz hara (nereye) qoyağın eyzini.” Ehmed diyer “nene qurbanıv ollam sen bu tayı al benimçi haqqıv olmasın men eyzim beyyuk (büyük) ederem eyzini.” Nene diyer “vallah oğlim men tay may almam, get babava sele qoy o alsın, men arvadam adamlardan at mat almam.” Gunerte (öğle) olı neccar eve döner. Ehmed de düşer ayağına “baba qurbanıv ollam bir tay var bazarda Sadullah Efendi'nin dukkanı yanında, onı al benimçi.” arvad diyer “vallah adamaka men qarışmam bu sebehten (sabahtan) baş beynimi yedi he diyer at al benimçi, istirsev sen al men qarışmam.” Neccar diyer “vallah madam Allah meni sevintirdi men de bu uşağın gevlini (gönlünü) qırmam illa aparram o tay allam eyziçi.” Vallah neccar Ehmed'in elini tutar aparar bazara. Atı allı eyziçi. Bes onı demediğ Ehmed çox ŝuça' (cesur) bir uşağdı hiçbir ŝeyden qorxmazdı, bes kimseye de teadde etmezdi.

Geleğ o taya. Tay çox gozel idi Yanım daha kuççik idi. Rengi beyaz idi. Ehmed tuttu üzengisinnen öper qoxlar eyzini. Bunnan bele Ehmed mektepten döner bir baş bu atın yanına gider he onıydan qallı. Gunerteden axşama qeder (kadar). Yanım bu attan arxadaş olı.

Gel zaman geç zaman o memleketin patıŝahı çox zalım idi. Xaqa (halka) çox zulm (zulüm) edirdi. Patışah qızının evine misafirliğe gider. Baxar evlerinde çox gozel bir qoltığ var, neqış meqşine baxar, diyer “qızım bu qoltığı kim yaptı sizivçi (sizin için).” Sağ veziri hemen diyer “patıŝahım sağ olsun men bu qoltığı aldım eyzleriçi. Bazarda bir eyyi neccar var onun yanında yaptırdım eyzini.” Patışah diyer “o neccarı yarın saraya çağırın benimçi.” Sağ vezir de âdemlerini (adamlarını) gonderer (gönderir). Neccara xeber (haber) salar diyeler “neccar yarın sebbeh saraya gel patışah istiri gorsın seni.” Neccar diyer “xerdi (hayırdır) patışah mennen ne isrtir.” Vallah diyiller “bilmirix biz”.

Yarın sebbeh ollı neccar patışahın sarayına gider. Diyer eyzine “patışahım sağ olsun meni emr edipsiz.” Patışah diyer “menim qızım giliği ox gozel bir taxım yapıpsan. Menimi de onun kimin bir qoltığ ele bes onnan da gozel istirem eyzini...” neccar diyer “başım istine (*üstüne*) gozım (*gözüm*) istine.” Patışah da zalımdı axlaqsızdı diyer “başıv gozıva ne edem men, vallah eyyi bir şey etmesev o gozlerivi ıxardırırım get sene 10 muhlet (*mühlet*).” Neccar saraydan ıxar eyz gevinde diyer “bu patışah ne terbiyesizdi men ona direm başım gozım istine o mene diyer gozıvı ıxartıram.”

Neccar gider dukkana işlemeğe başlar. Baxar bir iki seetten (*saatten*) sora Ehmed geldi diyer “baba baba gel yetişkinen Fatma ox xestedi (*hastadır*), nenem diyer qoy tez gelsin.” Neccar da qaa qaa eve gider baxar Fatma’nın ataşı (*ateşi*) var, hemen qucağına allı aparı hekime. Hekim baxar bunun xesteliği ox xeterdi (*tehlikelidir*). Diyer “vallah neccar efendi. Bunun ilacı yanım dermanı Bağdat’tadı, ecele get Bağdad’a yoxsa bu qızıv öler, men direm sene.” Ciger de azizdi, neccar daha patışahın qoltığı yadınnan ıxar. Hemen gider Bağdad’a dermanı axtarmağa. O zaman da indiki (*şimdiki*) kimin dogildi (*değildi*) bir yerden bir yere getmeđđi üç dört gun sürerdi. Neccar dört gunnen sora Bağdad’a yerışer (*yetişir/ulaşır*). Orda ilacı allı hemen Xaneqin’e (*Hanekin’e*) döner. Gene dört gun yolda qallı. Beşinci gun yerışer yorđın (*yorgun*) arđın baxar Fatma hele yatağta uzanıptı. Dermanı aparı hekime görsetiri. Hekim diyer “get bu dermanı tez ver eyzine Allah inşallah şifasını verer.” Valhasıl neccar bir daha eve döner. Qızına dermanı verer.

Neccar yorđındı hilkatı düşer yatağına yatar. Sebbeh qaxar baxar qızı birez (*biraz*) eyyi olup. Diyer “yarabbi yüz şükür qapıva (*kapına*) benim yorđınlıđım boşa getmedi.” Qaxar gider dukkana yolda patışahın qoltığı gelli yadına (*hatırlar*) “ax diyer amur amur men bu zalımın qoltđı unitmiştim, indi ne edem.” Patışah gunerteden sora hereslerine (*bekilerine*) diyer “gidin o neccarı getirin benimi.” Heresler gelli neccarı aparı saraya. Neccar saraya girdiğiden patışah dedi “hanı baxım benim qoltığ taxımımı getirmeyipsen?” Neccar diyer “patışahım sağ olsun benim on gundi başım beladadı, qızım bir xesteliğe tuş geldi, dermanı da Bağdad’taydı sekkiz (*sekiz*) gun yoldaydım, dunen (*dün*) geldim yorđın arđın yatağa düştüm, bu gun sebbeh dukkana gettim seniv taxımıva başladım. Mene on gun daha ver men sene söz verrem taxımıvı bitirrem.” Patışah da axlaqsızın tekidi. Hemen dedi “nedi mene qeşmerliğ (*dalga gemek/alay etmek*) edisen? Kurekanımi (*damadım için*) on gunde taclı qoltığ yapıpsan mene yapmısan, sen mene demediv on gun ver men seniv taxımıvı bitirrem!” Neccar dedi “patışahım sağ olsun başımnan gozım istine taxımıvı bitirrem bes vallah benim qızım xeste düşti işte...” Patışah hiddetlendi dedi “ey men ege seniv gozıvı kor etmesem mene de patışah demesinner (*demesinler*).” ağırdı cellât gel bunun ikki gozını ıxart eline ver hattakim ibret olsun alemin.” Neccar yalvarrı patışahım Allah xatırıı (*hatırı için*) Muhammed xatırıı etme eyleme men aile sehebiyem, arvad uşağ sehebiyem vallah taxımıvı bitirrem mene bir mühlet ver qurbanıvı ollam.” Zalım patışah bu miskin neccarın yalvarmağına qulağ asmadı. Cellât getirdi engeli bu feqir neccarın gozını kor etti.

Feqir neccar kor goziydan yavaş yavaş evine geldi. Arvadı baxtı delli (deli) olacağ idi, qaxtı eyz eyzine almağa, Ehmed geldi babasını gordı yığlamağa başladı. Fatma da yatağta babasına baxırı o da eyz eyzine allı yığlırı. Bu aylanın (*aille*) başına bir felakat geldi yani. Neccar dedi eyzlerine “baba yığlamavın ne edeğ işte Allah bele yazmışsa gerekim bunu gorağın. Allah bu patışahtan haqqımı alsın. Allah âlim u xebirdi men gunahsızam”. arvad qaxtı neccarın dukanını sattı, getti bir nee qoyın davar aldı. Sütlerini sağar Ehmed’e verri bazarda satsın. Işte maişetleri (geimlerini) bele geerdi. Bes Ehmed babasına ha diyirdi “baba sen qehir yeme illa men bir gun hem seniv

haqqıvı hem de bu âlemin haqqını bu zalım patıshahtan allam.” Ha onı demediğ, Ehmed aldğı beyaz atı yavaş yavaş beyyük ollı. Ehmed ona miner. Onıydan dertleşiri itaplaşırı. Ehmed de babası kimindi kimseye zereri yoxtı eyz halına gelli gider. Dört beş arxadaşı var olardan qaxar ottırı.

Aradan bir neçe (*birkaç*) il (*yıl*) geçer. Bes bu arada zalım patıshah xaqına çox teadde ederi, yerleri, evleri ellerinnen allı zarıbayı (*vergi*) çox ediri işte başlarına firavn (*firavun*) ollı yani.

Ehmed’in çox yaxun bir arxadaşı var adı Ali’di. Bir gun Ali Ehmed’in yanna gelli, birez otırır (oturur) ve yığlamağa (ağlamağa) başlar. Ehmed diyer eyzine “neçi (*ne için*) yığlısan Ali?” Ali diyer “vallah ne diyim sene, bilisen bir dukkanımız var sarayının yanında, patıshah geldi dedi bu dukanı yıxın hatta hediqa (*bahçe*) edim eyzini. Bu dukan benim sarayımın manzarını (*manzarasını*) bozıptı. Bizim de maişetimiz bu dukandandı.” Ehmed dedi “vallah bilmirem ne edem, işte bilisen neçe il evvel benim babamın gozını kor etti. Allah intiqam alsın eyzinnen.”

Bir neçe hefteden sora Ehmed’in o bir arxadaşı Mehemed gelli. O da canı çox sıxıllı. Ehmed dedi “Mehemed neyvdi neçi bele canıv sıxıllı?” Mehemed diyer “vallah Ehmed Allah billi sen benim qardaşım kiminsen, bes başıma bir şey gelip qehrimden bilmirem ne edem.” Ehmed diyer “madam biz qardaşığ o zaman mene annat (*anlat*) neyvdi? Mehemed diyer “bilisen benim bir bacım var on sekkiz yaşındadı. O gun emmim gile gidip sarayın ogınnan geçip. Bu zalım patıshah da gorıp eyzini indi gelip diyiri Alı (*perşembe*) gunı men bunun toyını ederem illa allam eyzini. Sen de bilisen patıshah atmış (*altmış*) yaşındadı benim bacım onın qızı kimindi. Bilmirem ne edem.” Ehmed diyer “qardaş vallah bu patıshah tepemize mindi herkese teadde (*baskı, zulüm*) ediri. Menim babamın gozını çıxattı, Ali gilinın dukkanları yıxtı, xaqa teadde ediri, bunun illa bir çaresi var. Qoy men bu gece birez fikr edem (düşüneyim). Sen bir şey etme burdan ‘Eli gunına qeder beş gun qalıp baxağ nece ollı.”

Ehmed eve gelli, baxırı babası otırıp namaz qılırı. Dedi “baba qabul olsun.” Baba dedi “sağ olasan oğlım.” Ehmed dedi “baba benim sabrım qalmadı daha illa bu kelp köppek (*köpek/it*) oğlının heddini bildirrem.” Baba dedi “kime disen sen?” Ehmed dedi “baba bu zalım patıshaha direm.” Baba diyer “oğlım boşver Allah intiqam allı eyzinnen, başıv belaya soxma.” Ehmed diyer “baba biz ege (*eğer*) bir şey etmesex bu hepimizi yox eder.” Baba diyer “yox oğlım Allah haqqıvızı alar inşaallah.”

Ehmed canı sıxıllı gidiri atı yanına otırır işte dertleşiri, yığlamağ tutar eyzini. Vallah birden bire at dile gelli ayni beşer (*insan*) kimin seleşmeğe (*konuşmaya*) başlar; Ehmed’e diyer “qehir yeme qardaş men indi sene bir xutta (plan) qurram, bu patıshahtan qurtarram sizi.” Ehmed mat qallı diyer “sen nece bizim kimin seleşisen?” At diyer “men neçe ildi yanıvzdayam, derdivizi billem sen he gelirdiv benimnen dertleşirdiv itaplaşırdıv, men eyzimi aylavızdan sayaram, bes bir recam var sennen kimseye benim seleştigimi deme.” Vallah Ehmed diyer “sene söz verrem kimseye demem.” Vallah at Ehmed’e diyer “get Mehmed’e sele (*söyle*) qoy bacısı patıshaha desin men sene varram bes bir şertten (*şartla*) toy gunı ge (gel) evimize sen apar meni ve daha qarışmasın bir şeye, bir de Mehemed’in evine bir neçe yaxun arxadaşırı da getir toy gunı” Ehmed diyer “ne edeceğsen?”. At diyer “qarışma sen, bes benim dediğimi ele.” Ehmed diyer “tamam.”

Ehmed yarın ollı gider Mehemed’i, Ali’ni ve o bir arxadaşlarını çağırır. Diyer arxadaşlar gerekim biz bir şey yapağın hattakim bu memelekti kurtarağın bu zalımın elinnen. Hapsı diyer eyzine “doğrı disen qardaş gerekim yapağ.” Ehmed diyer “Mehemed bacıva sele, patıshaha desin bir şerrten varram sene toy gunı evimize ge sen apar meni.” Mehemd diyer “ne disen men nece bacıma diyim o adama varsın”.

Ehmed diyer “sen benim dediğimi yap qarışma men billem o gun ne edirem.” Mehemed dedi “tamam qardeş nece bilisen sen.”

Vallah Mehmed’in bacsı patışaha diyer “men sene bir şertten varram; toy guni sen geleceğsen evimize aparısan meni.” Patışah diyer “istediğiv bu olsun”.

Toy guni olli Ehmed o bir arxadaşlarını yanına alar Mehmed giline gider. Bes o gun heqqinde at Ehmed’e diyer “sen ge min belime men de toya geleceğem” İkinci namazınnan sora patışah Mehemed giline gelir. Bezenipti, haraslarını da yanına alıptı. Davil zurna çalını, meyter çalını. Vallah patışah havişe (*ev avlusu*) girer girmez, Ehmed Mehemed’e bir goz eder, Mehemed de arxasındaki harasları itekler ve havişin qapısını qapatar. Patışah teleşe düşer. Ehmed de atın istinedi qilincini (*kılıç*) çeker, patışahtan havişe giren obir heresleri öldirer o bir arxadaşları da qapı ogındaki hereslerden vırışillar. Vallah Ehmed patışaha bir qilinç vırar yaralar eyzini. Patışah diyer “dexil aman Allah xatırıcı meni öldirme ne istesev verrem sene.” Ehmed diyer “bilisen ne istirem” patışah diyer “ne?” Ehmed diyer “babamın ikki gozını istirem. Dedi “men hardan goz verem sene.” Ehmed diyer” be bilisen nece âlemin gozını alısın bes bilmisen nece goz verisen” padişah diyer “ha oğlım sen o neccarın oğlısın ki men gozını çıkartım”. Ehmed diyer “he men o gunahsız âdemin oğlıyam ve o talihsiz korın (*körün*) oğlıyam” vallah tutar qilincini soxar bir gozına patışah yallvarrı “etme Allah xatırıcı Muhammed xatırıcı vazgeç mennen, men patışahlığtan da vaz geçerem” Ehmed diyer “yo dur o bir gozivı da allam”. Vallah Ehmed qilincini o bir gozına da soxar, kor eder eyzini. Patışah yere düşer. O bir heresler de bazısı ölli bazısı da qoyar qaçar. Umum (*bütün*) memeleket toplannı, uşağ, beyyük herkes patışahın üzüne tiferir (*tükürür*), soger (*söver*) sayar. Ordan Ehmed’in babası da gelli diyer “patışah men o neccaram ki gunahsız yere benim gozımı çıxarttiv, yadiva gelli. Baxım indi nece yaşyabilisen, hem goziv yoxtı hem de âlem sevmiri seni. En azından men gozım kordı bes âlem sevirı meni.”

Mehemed gelli diyer Ehmed madam sen hem babavın haqqını, hem de memleketini haqqını aldiv ve bacımı bu zalımdan qurtardıv bacımı sene verrem bu toy da seniv toyıv olsun. Vallah Ehmed, Mehemed’in bacsını alar, âlem de onı patışah ediller. Ehmed taxta çıxanda aleme baxtı dedi:

Men bir korın oğlıyam

Allah’ın haq qulıyam (kuluyum)

Zalimlixten beraat

Mazlumların sağ qolıyam (koluyum)

İşte bunnan sora xaq padişahımız koroğlıdı diller. Di di Ehmed’in adı değışiri kor oğlı olli. Men de oraya gettim mene bir şey vermediler...

Değerlendirme ve Sonuç

Bilindiği gibi Köroğlu Destanı’nın Batı (Anadolu, Balkanlar, Kırım ve Kafkas ötesi rivayetleri) ile Doğu Türkistan (Türkmen, Özbek, Uygur, Kazak, Karakalpak ve Tacik) olmak üzere iki ana rivayeti ve bu rivayetler etrafında teşekkül eden yüzü aşkın kolu bulunmaktadır (Yıldırım;1983:103-114, Özkan;1997:224). Anadolu Türklüğünün önemli bir uzantısını teşkil eden Irak Türkmenleri arasında destan anlatma geleneği, yerini hoyrat söyleme geleneğine bırakmıştır. Bölgede destanların eskiden de yok denecek kadar az bir şekilde anlatıldığını rivayet edilmektedir. Dolayısıyla Türk dünyasının önemli bir destanı olan Köroğlu Destanı’nın eskiden bir halk hikâyesi şeklinde anlatıldığına dair bilgiler verilirse de maalesef ortada birkaç dördlük dışında metin olmadığından bir şey söylemek doğru olmaz.

Yukarıda verilen masalın epizot ve metninden de anlaşılacağı üzere masalın olay örgüsü, Köroğlu hikayesinin ilk kolunu yani Köroğlu'nun Zuhuru Kolu'nu andırmakta ve onunla paralellik göstermektedir. Masalda her ne kadar masalsı motifler ağır bassa da olay örgüsü açısından Köroğlu Destanı'ndaki Köroğlu'nun babası Bolu Beyi tarafından haksız yere gözlerine mil çekilmesi motifi ile benzerlik arz etmektedir. Yani hem bizim tespit ettiğimiz masalda hem de Köroğlu Destanı'ndaki kahramanın babasının kör edilmesi motifi benzer şekilde anlatılmaktadır.

Köroğlu Destanı'nda da Köroğlu memlekette adaleti sağlamak ve düşmanları pes ettirmek için nice mücadeleler yapmıştır. Bizim masalda ise daha sonra Köroğlu adı ile tanınan kahraman masal içinde ata binip mücadele ettiğini veya kılıç çekip savaşa girdiğinden masalın son sahnesine kadar hiç söz edilmemiştir. Bununla birlikte kör edilen babanın mesleği de değişiktir. Köroğlu Destanı'nda baba seyislik yaparken bizim tespit ettiğimiz masalda baba marangozluk yapmaktadır. Özetle söylemek gerekirse, Irak Türkmenleri arasında destan anlatma geleneği olmadığından söz konusu destan yerini halk hikâyesine bırakmış daha sonra halk hikâyesi anlatma geleneği de unutulmaya yüz çevirince, Köroğlu Destanı halkın hafızasında bir masala dönüşmüştür.

Masal anlatımında değişen olay, kişiler ve mesleklere gelince bilindiği gibi usta masalcılar masal olaylarına eklemeler ve çıkarmalar yapabilirler. Üstelik bize masalı anlatan kaynak kişimiz marangozdu. Bu yüzden kahramanın babasına marangoz mesleğini atfetmiş olabilir. Hatta son zamanlardaki çalışmalarda araştırmacılar ve derleyiciler, masal anlatanın hayat hikâyesine çok önem verdiği görülmektedir. Çünkü masalcının hayat tecrübesi, gözlem yeteneği, tuttuğu iş ve kişisel niteliklerinin masalın yeniden söylenmesinde büyük katkıları olduğu net bir şekilde karşımıza çıkmaktadır (Bayatlı;2007:27).

Anlatıcının kişisel karakteri de masallarına yansımaktadır. Mark Azadovski, ***Sibirya'dan Bir Masal Anası*** adlı eserinde bir masal anlatıcı için derleyiciler "sarsılmaz bir sofı ve sağlam ahlâk ilkeleri olan bir adamdır. Masallarında ahlâk ilkelerini açıklamaktan zevk alırdı, masallarında iyilikler üst üste geldikçe sevinçten uçar, heyecanlanırdı. Seçtiği masallar hep böyle değerleri doğrulayan, onlara destek veren masallardır. Kendisinin tatlı kişiliği ve yumuşak karakterine uygun olarak, onu masallarında ceza diye bir şeyin sözü geçmez" (Azadovski;1992:49) demektedir.

Kısacası söylemek gerekirse Hanekin ilçesinde tespit ettiğimiz masalın, Köroğlu Destanı'nın ilk kolu yani Köroğlu'nun zuhuru kolunun masallaştırılmış bir rivayeti olduğunu söylenebilir. Bu da bize Türk dünyasının ve bu dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan Türklerin değer yargıları, kültürü ve edebiyatlarının bir bütün olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

KAYNAKÇA

AZADOSVKİ, Mark; **Sibirya'dan Bir Masal Anası**, (Çev. İlhan Başgöz), Ankara 1992.

BAYATLI, Necdet Yaşar (Murat), **Irak Türkmenlerinin Masallarında Motif ve Tip İncelemesi**, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yay., Ankara 2007.

BAYATLI, Necdet Yaşar; "Kadim Türk Yurdu Kerkük'ün Kahvehaneleri (Çayhaneleri)", **Edebiyat Orağı**, 2007, Y.2, S.17, s.37-39.

BAYATLI, Necdet Yaşar; "Hanekin İlçesinde Bir Gezinti", **Kardaşlık**, İstanbul, Y.11 S.41, Mart 2009, s.42-43.

BAYATLI, Necdet Yaşar; "Türk Halk Hikâyelerinden Arzu Kamber (Arzu Qamber) Hikâyesinin Kerkük ve Tuzhurmatı Varyantlarının Mukayesesi (İnceleme ve Metin)", **Milli Folklor**, Y.I 21, S.82, 2009, s.122-139.

DAKUKİ, İbrahim; **Irak Türkmenleri, Dilleri, Tarihleri ve Edebiyatları**, Güven Matbaası, Ankara, 1970.

ERCİLASUN, Ahmet Bican; **Türk Dünyası Üzerine İncelemeler**, Akçağ Yay., Ankara, 1997.

HÜRMÜZLÜ, Habib; **Kerkük Türkçesi Sözlüğü**, Kerkük Vakfı Yay., İstanbul 2003.

MURAD, Najdat Yashar Murad; (BAYATLI, Necdet Yaşar) **Irak Türkmenlerinin Halk İnançları ve Bu İnançlar Etrafında Oluşan Halk Edebiyatı Unsurlarının İncelenmesi**, (Doktora tezi), Gzi. Ün. Sos. Bil. Ens., Ankara 2009.

ÖZKAN, İsa; "Köroğlu Destanı'nda Kahraman ve Atının Doğuşu ile İlgili Motiflerin Tahlili", **Türk Dili Dergisi**, S.549, Eylül 1997, s.223-233.

REJİOĞLU, Mustafa Abdülhakim; "Edebi Sohbetler, Yurt Özlemi, V, Kısahunluk- Hikâyeci Âşıklar", **Kardaşlık**, Y.10, S.7-8, Kasım-Aralık 1970, s.23-24.

TERZİBAŞI, Ata; **Kerkük Havaları**, Ötüken Yay., İstanbul 1980.

YAKUPOĞLU, Enver; **Irak Türkleri**, Boğaziçi Yay., İstanbul 1976.

YILDIRIM, Dursun; "Köroğlu Destanı'nın Orta Asya Rivayetleri", **Köroğlu Semineri Bildirileri**, Ankara 1983, s.103-114.

ZABIT, Şakir Sabır; **Kerkük'te İctimai Hayat (Folklor)**, Zaman Basımevi, Bağdat, 1964.

Kaynak kişi

Fevzi Kadir Ümran, Diyale-Hanekin doğumlu, Marangoz, Yaş 69.